

BRIEFKAART.
(Carte Postale)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)

Zijde voor het adres bestemd. (Côté réservé à l'adresse.)

J. Spanneburg
De Lemmer

BRIEFKAART
(CARTE POSTALE)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)
Zijde voor het adres bestemd. (Côté réservé à l'adresse.)

J. H. Hebrer
De Kade 6
Amsterdam

BRIEFKAART.
(CARTE POSTALE)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)

Zijde voor het adres bestemd. (Côté réservé à l'adresse.)

J. H. Hebrer

Box 22
Delagoa-bay
Lawrence Marques

BRIEFKAART

(CARTE POSTALE)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)

schryfplaats

Aan *De Jonghe van Prins*
adres J. Prins.
Bergum N.H.

Tante Marie

BRIEFKAART

(CARTE POSTALE)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)

Den Helder
Amsterdam

BRIEFKAART.
(CARTE POSTALE)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)

Zijde voor het adres bestemd. (Côté réservé à l'adresse.)

J. H. Hebrer

Via Southampton

BRIEFKAART.

(CARTE POSTALE)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)

(Carte Postale)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)
Zijde voor het adres bestemd. (Côté réservé à l'adresse.)

AAN *H. J. J. J.*
Laboratorium

Den Helder

BRIEFKAART

AAN *Heer Gebroeders*

Snijffabriek
Rotterdam

BRIEFKAART

(CARTE POSTALE)

ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)

Zijde voor het adres bestemd. (Côté réservé à l'adresse.)

Van der Meer
Utrecht

aan Meijffrouw D. Meindeman
Pachter Lijst Leidse lade
Amsterdam.

aan Meijffrouw D. Meindeman
Pachter Lijst Leidse lade
Amsterdam.

aan Meijffrouw D. Meindeman
Pachter Lijst Leidse lade
Amsterdam.

AAN Meijffrouw D. Meindeman
Pachter Lijst Leidse lade
Amsterdam.

BRIEFKAART. 28
(Carte Postale.)
ALGEMEENE POSTVEREENIGING. (UNION POSTALE UNIVERSELLE.)
Egde voor het adres bestemd. (Cetle réservé à l'adresse.)

AAN Meijffrouw D. Meindeman
Pachter Lijst Leidse lade
Amsterdam.

BRIEFKAART.
(CARTÉ POSTALE)
ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)
Egde voor het adres bestemd. (Cetle réservé à l'adresse.)

AAN Meijffrouw A. Groenhuizen
Quade gracht 99
Mecht 35
F. L. Mecht.

BRIEFKAART.
(CARTÉ POSTALE)
ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE)
Egde voor het adres bestemd. (Cetle réservé à l'adresse.)

Den yongker K. Koome
1/2 Den Her y Koome
Kog H. Kaan

BRIEFKAART
(Carte Postale)
Algemeene Postvereniging (Union Postale Universelle)
Egde voor het adres bestemd (Cetle réservé à l'adresse.)

AAN De Jongeffrouw Dora D.
H. Haalmeesterhaat
Amsterdam.

BRIEFKAART.
(Carte Postale)
ALGEMEENE POSTVEREENIGING. (UNION POSTALE UNIVERSELLE)
Egde voor het adres bestemd. (Cetle réservé à l'adresse.)

AAN De Jongeffrouw Dora D.
H. Haalmeesterhaat
Amsterdam.

300 Groeten uit Hilversum

300 Groeten uit Hilversum

Een beeldverslag van Hilversum begin 1900

Samengesteld door Iwan Nagel

Uitgeverij Verloren
2014

Inhoud

Inleiding	5
Kaart 1824	6
Kaart 1905	7
Kerkbrink route I	8
Vaartweg	18
Gooische Vaart	34
Havenstraat	40
Kerkbrink route II	49
Herenstraat	50
Groest	54
Kerkstraat	60
Kerkbrink route III	78
's-Gravelandseweg	79
Trompenberg	102
Raadhuiskwartier	116
Melkpad	126
Naarderstraat	133
Koninginneweg	139
Boomberg buurt	151
Kerkbrink route IV	174
Langestraat	175
Emmastraat	196
Soestdijkerstraatweg	209
Diverse Straten	214
Stationsbuurt	218
Stationsplein	219
Omgeving station	225
Stationsstraat	228
Groest	232
Nawoord	248
Bronnenmateriaal / Personalia	249
Bijlage	250
Deelkaarten van Hilversum uit 1905	
Register van straatnamen	256

Foto's omslag:

De afbeelding op de voorzijde laat de Kerkbrink zien aan het begin van de twintigste eeuw. Deze kaart is verstuurd op 12 augustus 1902. De afbeelding van de postbode is van een Ansichtkaart uit 1912. Als de tas van de postbode wordt opengemaakt kan een serie mini-ansichten worden uitgevouwen.

Met dank aan:

Ed van Mensch voor het delen van zijn kennis en het geven van advies.

Eddy Sülzle voor het willen delen van zijn passie.

Het Streekarchief Gooi en Vechtstreek te Hilversum voor het beschikbaar stellen van de kaarten uit 1824 en 1905 op pagina 6 en 7, de foto's van de hoek Langestraat en Neuweg. Voor meer foto's en informatie is het aan te bevelen de website te bezoeken: www.gooienvechthistorisch.nl.

©2014 Uitgeverij Verloren & Iwan Nagel. Concept en teksten Iwan Nagel

ISBN 978-90-8704-425-1

Uitgeverij Verloren, Torenlaan 25,
1211JA Hilversum
www.verloren.nl

Typografie: Iwan Nagel, Hilversum
Druk- en bindwerk: Wilco, Amersfoort

De uitgever heeft er naar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Inleiding

De laatste eeuwwisseling vormde een kantelpunt in de ontwikkeling van Hilversum, zowel in de middelen van bestaan, als in de samenstelling van de bevolking en de stedenbouw. Veel ontwikkelingen uit de tweede helft van de negentiende eeuw kwamen rond 1900 in een stroomversnelling; het dorp Hilversum kreeg toen het uiterlijk van een kleine stad.

Voor 1900 was Hilversum een nijverheids- of industriedorp. Het belang van de industrie was zo groot dat de fabrikanten het rond 1870 voor elkaar kregen dat de spoorlijn van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij langs Hilversum kwam te liggen. Het stationsgebouw aan de rand van het oude dorp werd in die tijd het grootste gebouw van Hilversum. Door goede aan- en afvoermogelijkheden, maar ook door de goedkope grond, de lagere belasting, de aanwezigheid van arbeiders en de ligging dicht bij Amsterdam groeide de industrie. De industriële revolutie had nieuwe machines op diesel- en stoomkracht voortgebracht. Deze werden ondergebracht in nieuwe fabrieksruimten. Hierdoor namen het aantal fabrieken, de productie en ook de diversiteit aan producten beduidend toe. Rond 1900 verdween de overheersende rol van de tapijtindustrie en kwamen andere takken van industrie tot bloei, zoals die in de metaal.

De fraaie omgeving van Hilversum en het gunstige vestigingsklimaat met de goede, betrekkelijk snelle verbinding met Amsterdam zorgden voor een toestroom aan niet onbemiddelde nieuwe inwoners. Veel van hen forensden dagelijks met het spoor naar hun werk. Als gevolg van deze stroom van kapitaalkrachtigen floreerden de bouwbedrijven en groeide de omvang van het aantal personen in verzorgende beroepen, vooral die in de huishoudelijke diensten, en in de dienstverlening, waaronder de middenstand. Arbeidskrachten hiervoor waren niet in Hilversum te vinden, en zo kwamen ook in deze sectoren grote aantallen mensen van buiten naar Hilversum om vacatures in te vullen en bedrijven op te zetten, zoals nieuwe, chique winkels.

Omstreeks 1900 overvleugelden alle nieuwe inwoners, de allochtonen, de Hilversummers die hier generaties lang woonden, de autochtonen. Deze verandering was merkbaar in het functioneren van de Hilversumse samenleving. Zo bestond de gemeenteraad voordien uit vooral de fabrikanten van de tapijtfabrieken. Na 1900 moesten zij meer en meer plaatsmaken voor de nieuwe inwoners en verloren zij hun invloed.

De veranderingen van ruim honderd jaar geleden in de stedenbouw wijzigden het aanzien van Hilversum totaal. Met de komst van de bemiddelde burgers ontstonden vele villaparken, zoals de Boomburg, het Susannapark, Trompenburg en het Ministerpark. Grote buitenhuizen werden afgebroken om het landgoed vervolgens te verkavelen en daar kleinere villa's te bouwen. Aan de bouw besteedden de nieuwe inwoners veel geld. Er verrezen vele fraaie villa's en herenhuizen van bijvoorbeeld de architecten A. Salm, J.H. Slot, J.W. Hanrath en C. de Groot. Voor de arbeiders kwamen straten met arbeiderswoningen en voor de nieuwe middenstand bouwden particulieren, aannemers of projectontwikkelaars straten met twee-onder-een-kapwoningen.

De bebouwing in het oude centrum veranderde in de tweede helft van de negentiende eeuw ingrijpend. Tot circa 1850 bestond Hilversum uit solitair gelegen gebouwen, min of meer willekeurig ten opzichte van elkaar gelegen. In 1900 was dit grotendeels gewijzigd in bebouwing langs de straten.

Door de vele nieuwe huizen en beschikbaarheid van geld groeiden ook de nutsbedrijven en verbeterde de beschikbaarheid en kwaliteit van de voorzieningen voor gas, elektriciteit, post en telegraaf/telefoon. Voor deze diensten werden speciale gebouwen ontworpen. Door de verbetering van de welstand en het aantal inwoners ontstonden ook nieuwe scholen en kregen de verschillende geloofsgemeenschappen grote, nieuwe kerkgebouwen. Hilversum maakte een periode door van een haast onstuitbare groei.

Naast alle uiterlijke veranderingen die Hilversum rond 1900 onderging, is deze periode ook uniek, omdat voor het eerst in de geschiedenis in beeld werd vastgelegd hoe het dorp er toen uitzag. De ontwikkeling van de fotografie en de uitgave van de ansichtkaarten die vooral rond 1900 en in de jaren daarna tot grote bloei kwamen, leverden een schat aan afbeeldingen op. Toch kent het beeld dat zij van Hilversum gaven ook enkele beperkingen. De minder fotogenieke gebouwen werden nauwelijks tot onderwerp gekozen. Zo zien we geen of weinig afbeeldingen van de oude boerderijen, fabrieken, slopenwijken en zelfs niet van de vele bouwactiviteiten.

Desondanks geven al die foto's wel een representatief beeld van een deel van Hilversum rond 1900. Zij laten straten zien met een rustige, voorname uitstraling. Het is in vergelijking met nu een geheel ander Hilversum, met weinig verkeer, en het is opmerkelijk dat de meeste bebouwing op de foto's niet veel ouder is dan 25 jaar. In de afgelopen honderd jaar zijn veel van deze gebouwen afgebroken of veranderd, de schaal van de bebouwing is groter geworden en het verkeer heeft een belangrijke plaats in het straatbeeld opgeëist.

Voor de kennis over het huidige Hilversum is het goed om te weten hoe het dorp er honderd jaar geleden heeft uitgezien. Sinds de verschijning van de boekjes *Hilversum in oude ansichten* van G. van Bokhorst en F. Renou in 1968 en 1980, is dankzij internet veel beeldmateriaal toegankelijk geworden dat eerder slechts bij een enkeling bekend was. Het is daarom prijzenswaardig dat Iwan Nagel het initiatief heeft genomen om een nieuw boek samen te stellen met een omvangrijke selectie van foto's en prentbriefkaarten uit de verzameling van Eddy Sülzle. In tegenstelling tot de andere boeken is hier gekozen voor het volgen van enkele routes die ook achterin het boek staan weergegeven. Zo kunnen de foto's van straten in volgorde worden bekeken en ontstaat een veel beter en herleidbaar beeld van hoe deze straten er in de periode rond 1900 uitgezien hebben. Dankzij de fraaie kleurendruk en het in vergroot formaat afdrukken zijn de details in de originele prentbriefkaarten en foto's beter zichtbaar en er valt dan ook veel op te ontdekken. De toelichtende teksten bij de afbeeldingen maken het boek extra waardevol.

Ed van Mensch

GEMEENTE HILVERSUM
Sheet G
 grond
HET DORP
 In een blad
 opgemaakt door A. Van Oudehout
 Landmeter van de Hoofde Klasse.

1824.

Schaal 1 : 10000

sectie F
 zuiden B. G.

E
 A
 B
 C
 D
 E
 F
 G
 H
 I
 J
 K
 L
 M
 N
 O
 P
 Q
 R
 S
 T
 U
 V
 W
 X
 Y
 Z

sectie F
 zuiden B. G.

1905

Pagina 6

De oudste kadasterkaart van Hilversum is opgemaakt in 1824. Het dorp groeide langzaam. In 1811 had Hilversum 3.614 inwoners, in 1850 zo'n 5.500.

Pagina 7

Uitsnede van de kaart uit 1905: 'Hoogtekaart van Hilversum ten opzichte van Amsterdamsch Peil'.

In 1900 had Hilversum ruim 20.000 inwoners. In 1910 was dit gestegen naar 30.000. Het hoogste inwonersaantal werd bereikt rond 1960 met meer dan 100.000 inwoners. N.B. Uit de hoogtekaart zijn de meeste hoogtematen verwijderd om de andere informatie beter tot zijn recht te laten komen.

Pagina 8-9: De Kerkbrink

Dit beeld van de Kerkbrink is samengesteld uit drie ansichtkaarten met poststempels uit 1903, 1904 en 1902. Links staat het Hof van Holland en daarachter begint de Langestraat. Aan de overkant begint de zuidgevel van de Kerkbrink met de kruidenierswinkel van A.C. Vlaanderen op de hoek. Daarnaast staat het voormalige woonhuis van de kapelmeester en muzikleraar H. Andriessen. Het hoge pand in het midden is gebouwd in 1890 voor de drukkerij en boekhandel Flörke & Witzel. Rechts daarvan staat de smederij van P. van

Walbeek in de bekende Spijkerpandjes uit ca. 1770 en 1880. In het rechterpand zat de manufacturenwinkel Van Woudenberg. In 1912 bouwde van Woudenberg op dezelfde plek een groter winkelpand. De zuidgevel van de brink loopt door richting de Vaartweg met vervolgens de boekhandel van C.L. Heek en de bakkerij van J. Das. De panden helemaal rechts op de Kerkbrink staan er nog en zijn het oude raadhuis uit 1881, de Grote Kerk uit 1891 en het voormalige postkantoor uit 1888.

Ca. 1888. De Kerkbrink met het Hof van Holland. Aan deze zijde van de Kerkbrink stonden oorspronkelijk drie vrijstaande huizen die gebouwd zijn na de dorpsbrand van 1766. Het linker pand was sinds 1755 een herberg. Het werd in 1834 samengevoegd met de herberg ernaast. Die had de naam 'Het Hof van Holland'.

In de negentiende eeuw waren de Buwalda's bekende eigenaren van het hotel. Zij hadden ook een diligencefirma die vanaf de Kerkbrink richting Amsterdam en Utrecht vertrok. De toegang van de stalling bevond zich aan de linkerkant. Op de foto komt uit de donkere doorgang een koets tevoorschijn.

Ca. 1895. Hotel het Hof van Holland had gedurende zijn geschiedenis een belangrijk aandeel in het maatschappelijk leven van Hilversum. Naast de feesten, diners en andere gelegenheden kwamen er veel verenigingen bijeen, er werden huizen geveild en er waren concerten en voorstellingen in de aangrenzende zalen.

Bovenstaande foto is verkocht in de winkel van mejuffrouw S. Hansma. Deze was gevestigd aan het begin van de Vaartweg. De verkoop van foto's, o.a. van de Kerkbrink, was een bijkomstigheid waarmee S. Hansma vanaf 1892 adverteerde.

23 juni 1922. De Kerkbrink met het Hof van Holland. Aan de Herenstraat werd in 1891 een concertzaal geopend. Deze was ontworpen door I. Gosschalk. In 1904 werd de zaal eigendom van het hotel. In de jaren twintig en dertig werden er veel radio-uitzendingen van opera's opgenomen. Tot 1963 werd de concertzaal gebruikt als studio voor plaatopna-

mes. In 1967 werd het complex ingrijpend verbouwd waarbij het historische deel aan de Kerkbrink verdween. Er kwam een modern gebouw voor in de plaats. In 1993 eindigt de rijke historie met de verkoop van het complex aan de gemeente Hilversum. Het zou plaats maken voor een nieuw winkelcentrum met daarboven appartementen.